

Een cijfer voor het profielwerkstuk: één hanteerbare meetlat voor alle vakken?

Met de vernieuwde Tweede Fase verandert ook de rol van het profielwerkstuk in het examenprogramma voor havo en vwo. Vanaf het schooljaar 2008/2009 (havo) of 2009/2010 (vwo) wordt het werkstuk beoordeeld met een cijfer. Hiermee wordt tegemoetgekomen aan een wens die al langer leefde bij docenten en leerlingen. Het ontwikkelen van een algemeen bruikbaar beoordelingsmodel voor deze werkstukken is wenselijk. Daarom een eerste aanzet.

Op een school waar het profielwerkstuk twee vakken moet beslaan, hebben geschiedenisdocenten vaak veel profielwerkstukken te begeleiden en te beoordelen. Het vak leent zich immers uitstekend voor de combinatie met allerlei vakken. Zo werkte ik samen met collega's Engels, Frans, Duits, Nederlands, klassieke talen, ckv, kcv, aardrijkskunde, economie, maatschappijleer, levensbeschouwing, lichamelijke oefening, anw, wiskunde en biologie. Ik vind die samenwerking leuk, want gaandeweg geven je collega's je impliciet of expliciet een kijkje in de keuken van hun vak en de eisen die zij vanuit dat vak aan onze leerlingen stellen. Maar ik zat ook met een probleem: ik was niet erg tevreden met de beoordelingsmodellen die tot nu toe de revue passeerden. Vaak bleken ze te bewerkelijk, was er sprake van het afvinken van losse onderdelen, en lag de nadruk te veel op de vormgeving en het proces. Hierdoor was er naar mijn idee te weinig oog voor de vakinhoudelijke component. Verder viel op dat de wijze waarop docenten komen tot een oordeel als onvoldoende, voldoende, goed of uitstekend niet be-

schreven staat, zodat de kans op onderlinge verschillen in beoordeling groot was.

Daarom ging ik zelf aan de slag, op zoek naar een beoordelingsmodel dat ik als docent geschiedenis en de andere collega's op mijn school konden hanteren bij alle mogelijke vakkencombinaties. Door mijn werk als vakdidacticus aan de ICLON-lerarenopleiding kwam ik in aanraking met het werken aan de hand van *rubrics*. In *rubrics* zijn niet alleen de diverse onderdelen beschreven waarop beoordeeld wordt, maar tevens per onderdeel wat wordt beschouwd als onvoldoende, voldoende, goed en excellent. Dat beviel mij beter dan andere systemen

Een eerlijke en bruikbare meetlat

Een goed beoordelingsinstrument, of het nu gaat om een schriftelijke toets, een presentatie of een profielwerkstuk, dient te voldoen aan de drie kwaliteitseisen: validiteit, betrouwbaarheid en bruikbaarheid. Met deze *rubrics* is gestreefd naar een positief antwoord op de volgende vragen:

Elise Storck is als vakdidacticus en lerarenopleider verbonden aan het ICLON in Leiden en geeft geschiedenis op het Marnixgymnasium in Rotterdam.

validiteit:

- worden die elementen van een PWS die wij belangrijk vinden genoemd?
- en stemmen de onderlinge verhoudingen overeen met het belang dat we eraan hechten?
- is het geschikt voor alle vakkencombinaties, of moeten we toe naar verschillende modellen voor verschillende profielen of vakkencombinaties?
- krijgen leerlingen die volgens ons beeld van een eind-examenkandidaat gymnasium onvoldoende presteren ook werkelijk een 5.4 of lager en leerlingen die excellent presenteren ook werkelijk een 9 of hoger?

betrouwbaarheid:

- maakt het een verschil welke vakkencombinatie een PWS heeft?
- maakt het uit welke docenten het PWS beoordelen?

bruikbaarheid:

- is het efficiënt? Kost het docenten niet te veel tijd?
- is het helder voor docenten, leerlingen, ouders, examencommissie?
- is het aanvaardbaar voor docenten, leerlingen, ouders, examencommissie?

Met dit beoordelingsmodel moest ik dus een aantal ballen in de lucht houden. Het moest geschikt zijn voor alle vakkencombinaties. Dit betekende dat er een balans moest zijn tussen ruimte voor eigen invulling en concreetheid. De beoordelingscategorieën dienden niet alleen te worden aangegeven, maar ook moest inzichtelijk worden wat hun relatieve zwaarte was. Een beschrijving was noodzakelijk voor de kwaliteitseisen van de vier verschillende niveaus. Uiteindelijk is hier een beoordelingsmodel uitgekomen waarmee het afgelopen jaar is geëxperimenteerd.

Experiment

Het beoordelingsmodel dat er nu ligt, is gebaseerd op mijn ervaring als beoordelaar van profielwerkstukken in allerlei vakkencombinaties. Afgelopen schooljaar is het uitgetest bij een paar profielwerkstukken. Daarna heeft een evaluatie plaatsgevonden door de profielwerkstukbegeleiders op mijn school.

Het model dat er nu ligt, is - denk ik - eenvoudig aan te passen aan de eisen van iedere andere school: havo,

één of twee vakken, meer of minder accent op de inhoud, presentatie of proces: elke denkbeeldige aanpassing aan de eigen situatie is mogelijk. Zo zou ik op de havo bijvoorbeeld het gebruik van één of twee goede populair-wetenschappelijke bronnen al beoordelen met goed en het juiste gebruik van een wetenschappelijke bron als excellent en wellicht zou ik minder strenge vormeisen stellen aan de controleerbaarheid.

Uitleg bij de rubrics

In het eerste begeleidingsgesprek leg ik het beoordelingsmodel, de *rubrics*, aan mijn leerlingen voor. Zo krijgen zij al in een vroeg stadium zicht op de kwaliteitseisen die gesteld worden. Gaandeweg het proces kunnen zij daar ook aan herinnerd worden. Ik moedig mijn leerlingen aan om het formulier te gebruiken bij de eigen beoordeling vooraf: vooral de punten waarop wij van mening verschillen zijn de moeite waard om te bespreken! Daarnaast is dit ook een praatpapier om met collega's van allerlei vakken van gedachten te wisselen over onze beoordelingscriteria.

In bijgevoegde voorbeeld van Jelle en Yassine heeft de cursivering een betekenis: ze geeft aan op welk niveau deze leerlingen zitten. Bij het bepalen van het eindcijfer is de relevante informatie in één oogopslag voorhanden. Jelle en Yassine zitten op een paar onderdelen weliswaar 'goed', maar op bijvoorbeeld vakbenaderingen en controleerbaarheid op de rand van onvoldoende. Wij vinden dat belangrijke categorieën en het eindcijfer kwam dus neer op een 6. Overigens werkt het beter als de vier niveaus niet worden gezien als op zichzelf staand en gescheiden, maar als een soort glijdende schaal.

Verbetering door ervaringen

Op het Marnixgymnasium gaan we er komend jaar allemaal mee aan de slag. Hoewel dit het laatste jaar is van de oude stijl, willen we er toch al mee oefenen. Ik hoop dat dit leidt tot zinvolle discussies en mogelijk tot verbeteringen. Waar het mij om gaat is te komen tot een beoordelingsinstrument dat valide, betrouwbaar en bruikbaar genoeg is om aanvaardbaar te zijn. Daarom ben ik ook benieuwd naar uw ervaringen. Mocht u dit model willen overnemen of aanpassen, dan kunt u het als tekstbestand vinden op www.vgnkleio.nl.

Collegiale reacties zijn daarnaast welkom op: storck@iclon.leidenuniv.nl.

RUBRICS VOOR HET BEOORDELEN VAN EEN PROFIELWERKSTUK

	niveau 1 onvoldoende 1-2-3-4-5	niveau 2 voldoende 6-7
proces 20%		
eigen initiatief en verantwoordelijkheid	Neemt afwachterende houding aan, komt niet of slecht voorbereid naar begeleidingsgesprekken, reageert niet of matig.	<i>Neemt deels zelf initiatieven, maar stelt zich soms afwachterend op, geeft weinig signalen af als het niet goed gaat.</i>
samenwerking met (medeleerling en) begeleiders	Komt afspraken niet of matig na, is niet of nauwelijks open in de communicatie.	<i>Komt afspraken meestal na, is redelijk open communicatie.</i>
reflectie op het leren / logboek (wat heb ik gedaan? wat ging goed? wat kan beter? wat neem ik me voor bij een volgende keer?)	<i>Logboek ontbreekt of is weinig zeggend ingevuld.</i>	<i>Logboek is aanwezig, er is enige reflectie aanwezig op de eigen aanpak, maar die gaat niet veel verder dan feitelijke verslaglegging.</i>
inhoud 70%		
consistentie en helderheid in opzet inleiding (motivatie, aanpak), hoofddeel, conclusie (samenvatting, onderbouwd antwoord op hoofd- en deelvragen, daarmee samenhangende vooruitblik)	Delen ontbreken en/of vertonen weinig of geen samenhang en/of behoorlijke onevenwichtigheid.	<i>Alle onderdelen zijn aanwezig en vertonen een redelijke samenhang (inleiding en conclusie sporen met elkaar, middendeel leidt tot conclusie).</i>
denkniveau beschrijving / analyse / evaluatie (eigen, onderbouwde mening)	Beschrijving, analyse en/of evaluatie ontbreken of zijn van onvoldoende kwaliteit.	<i>Voornamelijk (juiste) beschrijving, summiere analyse en evaluatie.</i>
denkwijzen van de twee vakken (de aanpak en denkwijzen die kenmerkend zijn voor het schoolvak, veelal afgeleid van de academische discipline)	<i>De vakbenaderingswijzen zijn niet of nauwelijks herkenbaar.</i>	<i>Van beide vakken is de benaderingswijze enigszins herkenbaar en juist toegepast of van een vak goed en het andere vak nauwelijks.</i>
gebruikte bronnen hoeveelheid en de kwaliteit (alleen de bronnen die juist zijn gebruikt tellen mee)	Er zijn voornamelijk oppervlakkige bronnen gebruikt, zoals wikipedia en eenvoudige scholieresites.	<i>Er zijn een paar relevante populair-wetenschappelijke bronnen gebruikt.</i>
illustraties, tabellen, grafieken (alleen indien van toepassing)	Slordig, onduidelijk en/of hebben geen heldere relatie met het betoog en/of het schort aan de conclusies/interpretatie.	<i>Tamelijk helder, verzorgd en hebben een tamelijk heldere relatie met het betoog, min of meer correcte interpretatie/conclusie.</i>
controleerbaarheid	De lijst met bronnen, de bronvermeldingen (noten) ontbreken en/of zijn niet correct en/of onduidelijk. De onderzoeksmethode is nauwelijks of niet verantwoord.	De lijst met bronnen en de bronvermeldingen (noten) zijn redelijk correct en duidelijk. De onderzoeksmethode is enigszins verantwoord.
originaliteit / eigen werk	Er is een grote mate van knip- en plakwerk.	Er is een weinig originele vraagstelling en/of aanpak en er is een redelijke mate van 'eigen werk', maar her en der neigt het nog naar 'herkauwen'.
presentatie 10%		
taalgebruik	Taalgebruik is niet erg helder, er is sprake van redelijk wat stijl- en spelfouten, taalgebruik is (vanwege knip- en plakwerk) weinig consistent.	<i>Taalgebruik is tamelijk helder, vertoont slechts weinig stijl- en spelfouten, vertoont eigen stijl van de leerling, redelijke zinsbouw.</i>
verzorging (voorblad, inhoudsopgave, paginanummers, alinea-indeling, bladspiegel, mapje, lettertype)	Een of meer onderdelen ontbreken, zijn slordig of niet functioneel.	Alle onderdelen zijn aanwezig en redelijk functioneel.

MET TWEE VAKKEN OP VWO-NIVEAU: HET VOORBEELD VAN JELLE EN YASSINE

niveau 3 goed
7-8

niveau 4 excellent
9-10

Neemt in alle fasen zelf initiatieven en verantwoordelijkheid, geeft zelf signalen af als het niet goed gaat.

Neemt in alle fasen initiatieven, begeleider hoeft nauwelijks te sturen.

Komt afspraken na, is open in de communicatie.

Komt afspraken na, is redelijk open in de communicatie, houdt goed rekening met medeleerling en begeleiders.

Logboek is aanwezig, beknopte, maar goede reflectie op het eigen leren, die verder gaat dan beschrijven en bevat ook een analyse van het eigen functioneren.

Logboek is aanwezig, beknopte, maar goede reflectie op het eigen leren, die verder gaat dan beschrijven en ook een analyse bevat van het eigen functioneren.

Alle onderdelen zijn aanwezig en vertonen een goede samenhang (inleiding en conclusie sporen met elkaar, middendeel leidt tot conclusie), er is weinig overbodige informatie.

Alle onderdelen zijn aanwezig en vertonen een uitstekende samenhang (inleiding en conclusie sporen met elkaar, middendeel leidt tot conclusie), er is geen overbodige informatie.

Goede verhouding tussen beschrijving, analyse en evaluatie en deze zijn alledrie van goede kwaliteit.

Uitstekende verhouding tussen beschrijving, analyse en evaluatie en deze zijn alledrie van goede kwaliteit en af en toe zelfs uitstekend.

Van beide vakken is zijn de benaderingswijzen voor een flink deel herkenbaar en juist toegepast.

Voor beide vakken zijn de benaderingswijzen herkenbaar en juist toegepast.

Er is naast relevante populair-wetenschappelijke bronnen ook een bron van een meer wetenschappelijk niveau gebruikt.

Er zijn meerdere relevante wetenschappelijke bronnen gebruikt.

Helder, verzorgd en hebben een heldere relatie met het betoog, correcte interpretatie/conclusie.

Uitermate helder, verzorgd en hebben een bijzonder heldere relatie met het betoog, de interpretatie/conclusies zijn uitermate goed.

De onderzoeksmethode is goed verantwoord.

De lijst met bronnen is correct en duidelijk en er is een uitgebreid notenapparaat.

Er is een originele vraagstelling en/of aanpak en er is duidelijk een grote mate van 'eigen werk'.

De onderzoeksmethode is uitstekend verantwoord.

Taalgebruik is helder, vertoont vrijwel geen stijl- en spelfouten, vertoont eigen stijl van de leerling, goede zinsbouw.

Er is een originele vraagstelling en aanpak en er is een zeer grote mate van 'eigen werk'.

Alle onderdelen zijn aanwezig en functioneel.

Taalgebruik is helder en fraai, vertoont vrijwel geen stijl- en spelfouten, vertoont eigen stijl van de leerling, goede zinsbouw.
Alle onderdelen zijn aanwezig, functioneel en fraai.